

A HAZAI NÉMETSÉG KÉT FRONTJA

AZ ELMÚLT SZÁZAD DEREKÁN Temesvárt Orendi-Homenau, dr. Kremling, Reinhold Hegen, Steinacker és mások vezetésével német kulturális mozgalom indult meg, amely 1905-ben „Magyarországi Német Néppárt“ néven politikai mozgalommá alakult át. A párt az 1907-es országgyűlési választások alkalmával a Bánságban, a Bácskában és Nyugatmagyarországon több tagját jelöltette, de egyikük sem jutott mandátumhoz. A kudarc nem kedvetlenítette el a párt vezetőségét; csak annál céltudatosabb munkába kezdett. Propagandája súlypontját ezóta megfelelő szellemi utánpótlás nevelésére helyezte. Amikor a mozgalomhoz az ismert szász politikus Brandsch is csatlakozott, kezdeményezésére bánsági és bácskai sváb fiúkat verbuváltak, hogy őket az erdélyi szász középiskolákban ösztöndíjjal kitaníttassák. A háború vége felé az erdélyi szász középiskolákban már mintegy 150—180 bánsági és bácskai sváb fiú végezte középiskolai tanulmányait. Fokról fokra megnevelődött Délmagyarország német nemzeti mozgalmának vezérkara.

A mozgalomnak a világháború is kedvezett. A magyarországi németség legényei a világháborúban osztrák-német és németbirodalmi ezredekkel kerültek érintkezésbe. Ennek folytán, valamint a háború más behatásai következtében önkénytelenül kialakult bennük a lelki-készség, amely alkalmas volt a jelzett német nemzeti mozgalom eszméinek befogadására. Amikor a háború derekán Délmagyarország különböző vidékein olyan jelenségek voltak észlelhetők, amelyekből a mozgalom kiszélesedésére és kimélyülésére lehetett következtetni, Bleyer Jakab elérkezettnek látta az időt, hogy kilépjen a porondra. A Központi Sajtóvállalat német napilapjában, a „Neue Post“-ban egymásután írta programmszerű vezércikkeit, amelyekben élesen polemizált Brandsch-sal és Brandsch politikájának követőivel. Célja volt a hazai, különösen pedig a délmagyarországi németséget német népi jellege és nyelv-jogainak csorbítatlan megőrzése mellett a magyar hazához való történelmi hűségében és a magyarsághoz való hagyományos viszonyában megtartani. Mikor az összeomlás után az a lehetőség fenyegetett, hogy a harctérről hazatérő és radikális szólamokra hajlandó fiatalság a Brandsch névvel jelzett irányhoz szegődik, Bleyer 1918 november 7-én megalkotta a Deutsch-Ungarischer Volksratot, hogy a radikális jel-szavak nyomán támadható és támadt vadvizeket levezesse. Politikai elgondolását, amely a történelmi Magyarországra volt méretezve,

az ország feldarabolása keresztezte ugyan, de egyben helyességét is igazolta.

A forradalom után Bleyer kulturális kisebbségi politikája a hivatalos politika programjába vétetett fel. Politikáját nemcsak a Friedrich- és a Huszár-kormány vallotta, hanem vallotta gróf Bethlen István miniszterelnök is, aki 1923-ban a hazai német községek iskoláinak tanítási nyelvére vonatkozóan külön törvényt adott ki. Gömbös Gyula miniszterelnök a faji védelem táborából került a miniszterelnöki székbe; a kisebbségi kérdés iránt csak fogyatékos ismerettel és fogyatékos érzékkel rendelkezett. Amint azonban hivatásából kifolyóan behatóbban kellett ezzel a problémával foglalkoznia, lassanként ő is Bleyer politikai hitvallásához közeledett. Úgyannyira, hogy 1935 karácsonyán kiadott iskolarendelvényében a Bethlen-féle három iskola-típust egységes iskolatípussá változtatta át.

Bleyer a forradalom után éles harcot folytatott Jászi Oszkár nemzetiségi politikája ellen is. Ezt a „Neue Post”-ban „Operett politikának” mondotta, amely káros a magyarságra, s amelyet a hazai németiség is elutasít. Hazafias gondolkodása, konzervatív jellege és vallásos meggyőződése a bolsevizmus alatt az ellenforradalom táborába vezette. A kommunizmus letűnése után Friedrich István meghívására az első kormányban helyet foglalt. Úgy látszott, hogy elérkezett politikája megvalósulásának ideje. Erre engedett következtetni későbbben Bethlen István gróf személye is, aki a hazai német kisebbség problémáját nagy megértéssel kezelte és Bleyer kisebbségi politikájának útját egyengette.

Közben — sajnos — a magyar közéletben mindinkább olyan légkör alakult ki, amelyben a legméltányosabb kisebbségi politika megvalósítása is előre nem látható nehézségekre bukkan. Ezek a nehézségek azonban nem riasztották el Bleyert programja megvalósításától és kitűzött célja követésétől. Rendületlenül bízott a nehézségek ellenére is a magyarság politikai életrevalóságában, reálpolitikai érzékében és a magyar géniuszban, amely sorsdöntő kérdésekben a valót a fantáziától és a realitást a vágyálomtól mindig megkülönböztette. Lassanként azonban arra kellett rádöbbenie, hogy az ország feldarabolása felen érzen fájdalomban kialakult új közhangulat az ő politikájával szemben mindinkább ellenséges magatartássá vált. Közben a Bethlen-féle iskolatörvény végrehajtásának tempója is egyre lassabbodott, míg végezetül teljesen megakadt, ami német részről erős ellenhatást váltott ki. Bleyer így saját hibáján kívül és szinte nagikusan két malomkő közé került: mozgalmá fiatal munkatársainak és a magyar közvélemény ellenséges magatartásának két malomköve közé. Míg úgy látszott, hogy az iskolatörvényt végrehajtják, vagy legalább is komolyan végrehajtani fogják, tekintélyével és energiájával lefogta és letörte a radikalizmusra hajló fiatalságot. Amint azonban megbizonyosodott, hogy az iskolatörvény végrehajtásában pangás következett el, fiatalabb munkatársai elégedetlensége fokról fokra nőtt. Óvatosságát és a magyarság politikai érettségébe vetett hitét gyengeségnek és aggkori tünetnek minősítették, egyben pedig radikálisabb hangokat és ugyancsak elszántabb taktikát követeltek. Elégedetlenségük leszerelésére Bleyer 1933 májusában elmondta nagy parlamenti beszédjét, amely bár semmi

olyasmit nem tartalmazott, amin egy mai politikus megütközhetne, az akkori feszült hangulatban és mert beszédjét meg nem értették, vagy pedig megérteni nem is akarták, nagy vihart támasztott és tüntetésekre adott alkalmat. A beszédnek kézzelfogható és praktikus eredménye ugyan elmaradt, de merész kiállásával tábora elégedetlenkedőinek kritikáját elhallgattatta.

A hazai közhangulat és a hazai német kisebbség ügyének ebben a kialakulásában érte utól Bleyert a halál. Halála után fiatal munkaerői a front élére ugrottak és a hazai német kisebbségi mozgalom vezetését magukhoz ragadták. Úgy érezték, hogy elérkezett az ő idejük és hogy ezt az időt most cselekvésre kell kihasználniuk. A nemzeti szocialista mozgalom szelétől megérintve, annak szótárából vették át frazeológiájukat. Ehhez a frazeológiához idomult lassanként a mozgalom külsőségeinek felépítése és kialakulása, valamint a külső formáknak belső tartalommal való megtöltése is. Látszatra észrevétlenül, valójában azonban bizonyos fokig tudatosan is a nemzeti szocializmus alapvető formáit és politikai hitvallásának egyes dogmatikus pontjait is átvették. Ezzel ugyanannak a folyamatnak egyengették útját, amely az utódállamok német kisebbségeinek gleichschaltolását célozta és részben eredményezte is. Mivel Magyarországon egy ilyen gleichschaltolásnak előfeltételei hiányoztak, előrelátható volt, hogy a radikalizált hazai német kisebbségi mozgalom egyes vezetői szükségszerűen összeütközésbe kerülnek a magyar közigazgatással és a magyar törvénnyel. Bleyer halála után alig telt el egy év, utódai radikális programjukkal máris alaposan felkavarták a nemzeti szocializmus kinövéseitől amúgyis felizgatott magyar közhangulatot. A Magyarországi Német Népművelődési Egyesület főtitkára dr. Basch, aki szinte kereste a harcot és éldelgett a harcban és az ellentétek szításában, bíróság elé állíttatott. Nem ennek a cikknek a keretébe tartozik kikutatni, hogy Basch hogy és mint tette meg a terhére rótt kijelentést, vagy hogy az elmarasztaló ítélet megindokolása mennyiben lőtt túl a célon, annak megállapítása elől azonban nem zárkozhatunk el, hogy Basch szenvedélytől átfűtött beszédei — bár szenvedélyessége pszichológiailag érthető volt — sokszor nélkülözték a politikai óvatosságot, előrelátást és tárgyilagosságot. Végelemzésben tehát áldozata lett annak a radikális kurzusnak, amelynek részben ő volt a kezdeményezője és legmarkánsabb képviselője. 1934-ben nemzetgyalázás miatt 5 hónapra elítélték. Ezzel az ítélettel természetesen nem maradhatott az egyesület főtitkára. Nyugodtabb óráiban maga is belátta, hogy erkölcsi összeférhetetlenség a nemzetgyalázás vádjával az egyesület vezető pozícióját betölteni és hajlandó is lett volna hivatalától önként visszalépni, de most már a közben megalakult „Volksdeutsche Kameradschaft“ foglya volt, amely nem engedte, hogy főtitkári állásától önként lépjen vissza. Sőt követelte, hogy a dolgot törésre vigye. Ezek után az előzmények után Gratz Gusztáv 1935 június 14-én, mint az egyesület elnöke, elnöki ügyköréből kifolyóan Bascht szabadságolta, mire Húsz debreceni egyetemi tanár, Faulstich dr. németbolyi orvos és többen, kik Basch szűkebb köréhez tartoztak, azonosították magukat vele és önszántukból kiléptek az egyesületből.

Ezzel az egyesület vezetősége és a „Volksdeutsche Kameradschaft“ között mintegy két év óta lappangó ellentét formális szakadássá vált. Ennek ellenére az egyesület vezetősége az egyesület legközelebbi közgyűléséig várakozó álláspontra helyezkedett, abban a reményben, hogy Húsz, Faulstich és körük az egyesületbe visszatérnek. Mivel ez nem történt meg, az egyesület vezetősége az egyesület legközelebbi közgyűlésén ú) erővel töltötte be helyüket, amivel a szakadás végleges lett. Az egyesület vezetősége és a Húsz—Basch-csoport közti ellentét előzményeit azért vázoltuk kissé részletesebben, mert ismeretük nélkül aligha érthető meg az az ellentét, amely Gratz és Pintér László csoportja, valamint a Húsz és Basch csoport között fennáll. Vázolása azonban azért is volt szükséges, mert — mint utóbb látni fogjuk — a németbirodalmi és a német kisebbségi sajtó évek óta állandóan arról ír, hogy Bascht és baráti körét terrorral és az egyesület szabályainak lábbaltiprásával távolították el az egyesületből.

A „Volksdeutsche Kameradschaft“ Baschnak a M. N. N. E.-ből való kiválása után propagandaapparátusának száz százalékgig való kihasználásával éles és a személyeskedéstől sem visszariadó harcba kezdett Gratz és az egyesület vezetősége ellen. A harc modorának illusztrálására néhány jellemző idézetet- közlünk:

A pozsonyi „Deutsche Stimmen“ 1935 december 12-én azt írja: „Bleyer dr. fiatal munkatársait az egyesületből erőszakkal távolították el. Ők Bleyer politikai örökségének igazi letéteményesei, akik Bleyer programját népük iránti szeretetből meg is valósítják.“ A „Das Deutschtum des Südostens im Jahre 1936“ című évkönyvben a Magyarországról szóló beszámoló azzal kezdődik: „Az elmúlt esztendő mindenekelőtt az a tényállás jellemzi, hogy a magyarországi németiség volksdeutsch vezetőinek a mozgalomból való eltávolítása befejezett tényé vált.“ Majd pedig arról számol be az évkönyv, hogy az évi közgyűlésen az egyesület vezetősége csak „szabálytalanságok sorozatával tarthatta meg pozícióját. .. Mindazoknak a vezetőknek az egyesületből való kirekesztése, akik a volksbewusst irányhoz tartoznak, a hazai németiséget két táborra osztotta“. A „Deutsche Arbeit“ 1936 októberi számában a többi között a következő sorok olvashatók: „Néhány hónappal előbb — t. i. dr. Basch elítéltetése előtt — a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület öntudatos vezetőségét végkép elvesztette. Dr. Gratz és Pintér kanonok, kik az egyesület szabályzatának megsértésével, a rendőrségi karhatalom segítségével, valamint egyéb technikai fortélyal vezették az ezidei évi közgyűlést, ... rövid öt perc lepergése előtt 17 új paragrafust, valójában tehát új szabályzatot kényszerítettek rá a közgyűlésre és az egyesületből a népnek utolsó képviselőjét is kitessékelték ... Ezzel a magyarországi németiség egyedüli kulturális szervezete sorsára bízott.“ Baldur von Schirach lapja, a „Macht und Wille“ 1936 november 15-iki számában „Nem, nem, soha“ címmel nyolcoldalas cikkben foglalkozik a hazai németiséggel, amelyben egyebek között azt írja: „...Épp olyan szomorú fejezete a magyarországi németiség mozgalmának az a tényállás, hogy Bleyer halála után a Magyarországi Német Népművelődési Egyesületben szakadás következett el. Egy bizonyos, Gratz Gusztáv csak az egyesület szabályzatának megsértésével és a vezető magyar körök támogatásával tarthatja magát az egyesület élén. A magyarországi németiség népjogait minden kétséget kizáróan az a volksdeutsch csoport képviseli, amely „Kameradschaft“ néven tömörül közösségbe. És pedig képviseli úgy és olyan értelemben, ahogy azt minden népi csoport bármely országban képviseli, amely népi jellegének megőrzését komolyan veszi és pedig függetlenül attól, hogy az német vagy nem német népi csoport. A magyarországi németiség e néphű csoportját a Gratz-féle önkényuralom a mozgalomból kikapcsolta és kizárta ... Felesleges hangsúlyoznunk, hogy Gratz hívei csak kis töredékét alkotják a magyarországi

németségnek, és kétséges, hogy Gratzot és követőit egyáltalában még lehet-e a német népcsoporthoz számítani.“ A nagyszzebeni „Deutsche Tageszeitung“ 1936 augusztus 28-iki számában megállapítja, hogy: „Bleyer halála után a magyar kormány elérkezettnek látta az időt, hogy az egyesületet teljesen birtokba vegye. Az egyesület volksbewusst és volksdeutsch alkalmazottait hivatalukból eltávolították. Bleyer szellemét, amelyre taktikai okokból ugyan még hivatkoznak, más szellemmel helyettesítették. Azzal a szellemmel, amelyet a kormány exponense, Gratz és ugyancsak a kormánynak eszköze, a Magyaré Pintér kanonok hirdetnek.“ A „Der Deutsche Student“ 1936 decemberi számában „Igazságot Magyarországnak németiségének“ című cikkében olvassuk: „így dolgozik közös erővel az egyház, a sajtó és a magyar nyilvánosság a névmagyarosítás terén. Ugyanakkor összetörik a Magyarországi Német Népművelődési Egyesületet, amelyet Bleyer a magyarországi németiség kulturális fellegrárává épített ki. Már 1935-ben zárta ki a magyar kormánynak képviselője, Gratz Gusztáv külügyminiszter az egyesület vezetőségéből Bleyer egykori munkatársait és 1936 augusztus 20-án a „német“ Gratz úr Bleyer lelki hagyatéka utolsó képviselőjét is eltávolította az egyesületből. Lapja, a „Neues Sonntagsblatt“ pedig hétről hétre világgá kürtöli a kormány kisebbségi politikájával való megelégedettségét. Ismerni kell ennek a „Neues Sonntagsblatt“-nak munkatársait: Pintér László kanonok, Huber János kanonok, Varga József plébános, Hufnagel Ferenc pápai kamarás.“ A nagykarolyi „Schwabenpost“ 1937 augusztusi számában arról számol be, hogy „Gratznak erőszakos eljárásával, amellyel Bleyer elveit és annak hű követőit a Magyarországi Német Népművelődésből eltávolította, ebben a szervezetben minden komoly és igazi népi munkát lehetetlenné tett.“ — Ezeket és hasonló idézeteket folytathatnánk; azonban ezek is jellemzik azt a szellemet, amelyben a Harmadik Birodalom és az utódállamok német kisebbségi sajtója a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület belső életében lezajlott ellentéteket és harcokat egyoldalú és célszatos információk alapján tárgyalja.

A vázolt propaganda második fázisa az egyesület vezetője, dr. Gratz Gusztáv személye ellen irányul, akit szinte egyéni becsületében is támadnak. Támadásukat a Harmadik Birodalom légkörére hangolták és Gratzot mint olyan demokrata és liberális politikust jellemezték, aki már e miatt a politikai beállítottsága miatt is alkalmatlan német kisebbségi népcsoport vezetésére. Régi cikkeiből, tanulmányaiból, parlamenti beszédeiből és műveiből csonka mondatokat idéznek annak bizonyítására, hogy Gratz nem akarja az új idők hangját megérteni és következően nincs erkölcsi jogosultsága arra, hogy egy kisebbségi népcsoport élére álljon. A „Deutsche Tageszeitung“ 1936 augusztus 28-án azt írja: „Bleyer szellemét és a nép legjobbjait száműzték. Bleyer és munkatársainak egyesülete megszűnt létezni. Helyükbe jöttek a kormány képviselője, dr. Gratz és a Magyaré Pintér...“ Az újvidéki „Deutsches Volksblatt“ 1936 december 3-iki vezércikkében megállapítja, hogy „minden kertelés nélkül és nyíltan kijelentjük, hogy a mi meggyőződésünk szerint Basch és hű munkatársai azok a férfiak, akiknek a vállain a magyarországi németiség sorsa nyugszik... Mi úgy látjuk, hogy Gratznak minden oka megvolna népének elégtételt szolgáltatni, amiért a névmagyarosítás kérdésében olyan puha magatartást tanúsított“. Ugyanabban a szellemben ír a „Siebenbürgisches Deutsches Tageblatt“ Gratzról és szintén elvitatja tőle a jogot, hogy a magyarországi németiséget vezesse. A württembergi VDA. évkönyve dr. Gratzot ámulással vádolja, a nagyszzebeni „Volk im Osten“ 1937 júliusi száma szemére veti, hogy a magyarországi németiség asszimilációját segíti elő. A „Wille und Macht“ 1937 augusztus 15-iki számában nagyobb cikk foglalkozik a magyarországi németiséggel és abban többek között a következőket állapítja meg: „Az ember elmosolyogja magát, ha a magyarországi németiség vezérének a magyar parlamentben 1937 május 12-ikén mondott beszédét elolvassa. Ebben a beszédben olyan mondatok olvashatók, mint „Az a hatalmas expanzív erő, amely a német nemzetben lakozik, ma talán nem teljes mértékben érvényesül ellenünk, de senki sem biztosíthat bennünket arról, hogy ez a közeljövőben nem következik-e be. Ebből a szempontból tehát nagy áldásnak tartanám, ha a német politikának a gyarmatok visszaszerzéséért való törekvése sikerrel járna. Ebben az esetben ugyanis abba az előnyös helyzetbe

kerülnék, hogy a németiség expanzív ereje a gyarmatok terén érvényesülne.“ Ez után az idézet után a lap azt írja, hogy Gratz Gusztáv barátja a Budapest-Bécs és Prága háromszögnek, sőt annak csatlakozását javasolja Párizshoz és Moszkvához. A továbbiakban elítéli Gratznak a Dunamedencére vonatkozó felfogását és politikáját és az e fölött folytatott elmélkedését a következő szavakkal fejezi be: „Mindebből elég! Becsületes ember ezzel a szószátyárkodással, amely minden emigránsnak becsületére válna, nem foglalkozik. Csak kívánni lehet, hogy a magyarországi német népcsoport ennek az úrnak és barátainak diktatúrájától megszabaduljon. Elszomorító, hogy itt nem egy népcsoport kebelén belül megfigyelhető véleménykülönbségek becsületes küzdelméről van szó, hanem arról, hogy ebben a harcban tulajdonképpen csak az államnépnek a keze akadályozza meg a tisztulási folyamatot.“

Ugyanazt a gondolatmenetet azonos következtetésekkel továbbszövi dr. Gündisch Guidó a „Wiener Neueste Nachrichten“ 1937 szeptember 5-iki számában. Cikkében, amelynek címe: „Haza és nép“, elvitatja dr. Gratznak vezetőszerepét a hazai németiség mozgalmában, sőt német mivoltát is. Azt írja továbbá, hogy Gratz személy szerint sohasem tett a mozgalom és származása németsege mellett hitvallást. Nem lehet valaki négy évtizeden át magyar politikus, hogy azután — 60-ik életévében — a német kisebbséghez tartozzék és a német kisebbségnek vezére legyen. Gündisch dr. elvi kijelentéseket is szögez le, amelyek tartalmilag megegyeznek a „Macht und Wille“ fentidézett szavaival, sőt azokat még élesebben kidomborítja. Felállítja ugyanis azt a következményeiben szinte beláthatatlan kihatással járó tételt, hogy a német kisebbséghez tartozó egyénnek politikailag nem szabad Németország politikájával ellentétbe kerülnie, sőt, hogy a német expanzió lehetőségét is tagadnia kell. Azt írja ugyanis: „De mit szóljon az ember Gratznak ahhoz a törekvéséhez, hogy a magyarországi németiség vezérének tartassék, aki nem átalja a magyarságot a Drang nach dem Ostentól óvni. Szabad-e német férfinak az uralkodó nemzethez fordulnia, hogy németellenes hangulatot teremtsen? Gratz erre az ellenvetésre Svájc és Ausztria németjeire utal, akik szintén önállóságuk megtartása mellett kardoskodnak. Ez azonban rabulisztika. Gratz ugyanis nem szűkebbkörű földieit, hanem a magyar nemzetet tette a német veszedelemre figyelmessé. Aki ilyen kijelentést tesz, az hiába nevezi magát deutsch-ungamnak.“ Ennek a gondolatmenetnek végkövetkeztetése oda konkludál, hogy a magyarországi németnek tagadnia kell egy esetleges magyar-német ellentét lehetőségét és a német viszonyoknak esetleges olyan kialakulását, amely Magyarországra és a magyarságra nézve veszedelmes lehetne. Ez a gondolatmenet megfelelhet az erdélyi szászág gondolatvilágának, de éles ellentétben áll a magyarországi németiség érzelmvilágával, politikai beállítottságával, különösen pedig a hazai németiségnek a magyarság és a magyar haza iránt érzett és vallott kötelességeivel. Egy esetleges magyar-német ellentét esetén — amelyet a magyar-német sorsközösség sem zár ki — a magyarországi németiség szemrebbenés nélkül Magyarország és a magyarság mellett optálna. Mint ahogy Bleyer is optált, amikor egy ma is vezető német diplomata megkérdezésére, mit csinálna egy magyar-német konfliktus esetén, röviden azt válaszolta: „A magyarság oldalán a németiség ellen vonulnék.“ Mire a német diplomata röviden megjegyezte: „Kár, hogy gróf Bethlen nem hallotta ezt a kijelentést.“

A propaganda, amely a Basch és Húsz csoportjának az M. N. N. E-ből való kiválása után a német sajtóban megindult, nem elégedett meg Gratz politikájának és személyének diszkreditálásával; munkatársait is ugyanazzal az igazságtalan gyanúsítással és ócsárlással illette. Pintér László országgyűlési képviselőt csaknem állandóan mint papot és kanonokot említi olyan mellékízzel és árnyalattal, amellyel ma a Harmadik Birodalomban a katolikus klérust a német népközösségből kiutálják. „Magyarone“-nak és „Magyare“-nak mondják, akinek már származásánál fogva sincs a magyarországi németiséghez és annak mozgalmához köze. Amikor Neurath német külügyminiszter fogad-

tatásán a mátyásföldi repülőtéren a magyarországi németiség nevében Pintér László országgyűlési képviselő, Stumpf György, König Antal szerkesztő is megjelentek, az eszéki „Slavonische Volkspost“ azt írta, hogy megjelenésükkel hiába erőlködnek a külföldi németiséget megteveszteni, ahol németek laknak, mindenhol tudják, hogy „mindhármuk népük árulói“. A „Deutsche Tageszeitung“ 1936 decemberi számában vezércikkét a következő szavakkal fejezi be: „Most pedig jegyezzük meg magunknak a magyarországi németiség árulóinak a nevét: dr. Gratz Gusztáv, Pintér László kanonok, König Antal, dr. Stumpf György, dr. Leber Lajos, Herzog József, Bäuml stb. stb.“ A „Deutscher Student“ 1936 decemberi számában pedig a következő eszmefuttatás olvasható: „Mindenesetre kényelmes dolog egy jól kiépített fedezék védelme mögött egyéni tervek megvalósítását szorgalmazni. Mindig is akadnak egyének, akik ilyen védősánc mögötti tevékenységre kaphatók. Ilyen védősánccá vált az M. N. N. E.; kérdés azonban, hogy lehet-e tartósan olyan férfiakra támaszkodni, akiket maga a nép is mint renegátokat saját közösségéből kitagadott.“ A bonyhádi választás előtt a „Banater Deutsche Zeitung“ örömeinek adott kifejezést afelett, hogy a „Volksdeutsche Kameradschaft“ Goldschmidt György személyében volksdeutsch jelöltet állított, mert hiszen a magyar parlamentben a németiségnek képviselője nincsen. Bukása után három hasábos tudósításban arról számol be, hogy a volksdeutsch jelölt terror áldozata lett. A nagykárolyi „Schwabenpost“ ezt a tudósítást azzal egészítette ki, hogy nemcsak a magyar kormány, az összes magyar pártok, a magyar társadalom és az egyház egyesült a volksdeutsch jelölt ellen, hanem ellene felvonult a „Sváb Renegátok triumvirátusa is: König, Pintér és Gratz“.

Nyilvánvaló, hogy ha az M. N. N. E. vezetősége a magyar kormánynak vak eszköze, népének árulója és népe köréből mint renegát kiszakadt, csakis németellenes tevékenységet fejthet ki. A „Volk im Osten“ 1937 júliusi számában nyíltan megállapítja, hogy Gratz tulajdonképpen magyarosító munkát végez. Ezzel az állítással a pozsonyi „Deutsche Stimmen“-ben is találkozunk, ahol arról világosítják fel a felsőmagyarországi német olvasót, hogy az M. N. N. E. „hideg magyarosítást“ végez; ugyanazt a célt szolgálja végeredményben, mint akár a névmagyarosító egyesület, csak azzal a különbséggel, hogy tempója lassúbb és óvatosabb. Még az egyébként teljesen komoly és tudományos „Nation und Staat“ nagynevű folyóirat is követ el ilyen kisiklásokat. Az M. N. N. E-t állandóan szemrehányásokkal, Bleyer politikai örökségének megtagadásával és a kisebbségi elv feladásával illeti. Míg a „Volksdeutsche Kameradschaft“ minden egyes felelőtlen lépését mint bátor volksdeutsch kiállást regisztrálja, az M. N. N. E. működését szakadatlanul gáncsolja. Az M. N. N. E. múlt év szeptemberében Rajkán megtartott nagy aratóünnepségét öt sorban azzal intézte el, hogy az ünnepség tulajdonképpen magyar-német gazdasági aktus volt, az ünnepségen az a magyar intelligencia és közigazgatás asszisztált, amely a Bethlen- és a Gömbös-féle iskolatörvényt elgáncsolta. Megemlítést érdemel ezzel kapcsolatban, hogy ugyanakkor a mosonmegyei nyilasok lapja az aratóünnepséget pángermán

ünnepnek mondotta, amelynek zavartalan lefolyását a csendőrség szuronya biztosította.

A felsorolt idézetekből, amelyek pars pro toto-nak tekinthetők, eléggé kitetszik, milyen céllal és milyen szellemben Íródtak. A propaganda első célja az volt, hogy Gratz Gusztáv személyét, munkatársait és azt a mozgalmat, amelynek élén állanak, a Harmadik Birodalom németisége, valamint az összes kisebbségi németiség előtt hitelétől megfossszák. Második céljuk, hogy a külföld erkölcsi és politikai nyomásával Gratzot és körét a hazai németiség mozgalmának éléről eltávolítsák, hogy helyükbe Húsz és Basch vezérkarát ültessék. Első céljukat elérték: a Harmadik Birodalomnak ebben a kérdésben mértékadó tényezői Gratzot és munkatársait nem ismerik el teljes értékű kisebbségi férfiaknak, illetve kisebbségi mozgalom vezetőinek. Ez áll csaknem az összes kisebbségi szervezetekre is, amelyek csekély kivétellel Húsz és Basch mellé állottak és őket szóban és írásban támogatják. A propaganda második célja azonban hiú ábránd maradt; figyelmen kívül hagyta ugyanis, hogy a hazai németiség sorsa nem Berlinben, hanem Budapesten dől el. Elvégre talán mégis csak Magyarországon, nem pedig a Harmadik Birodalomban élünk.

Mialatt a külföldi sajtóban az M. N. N. E. vezetősége ellen a röviden jelzett és a modern újságtechnika minden lehetőségét kihasználó propaganda folyt, ugyanakkor a hazai németiség körében is szakadatlanul azon dolgoztak, hogy vezetői iránti bizalmában megrendítsék. Mindazokat a német napilapokat és folyóiratokat, amelyekben a Gratz és munkatársai elleni hírek, tudósítások és cikkek napvilágot láttak, tucatjával, sőt százával eljuttatták a magyarországi német falvakba, mintegy bizonyítékául annak, hogy Gratzot és társait Németországban elejtették, következően nem élvezik sem a Harmadik Birodalom, sem a német kisebbségek bizalmát és így nem érdemesek a hazai németiség bizalmára sem. Német főiskolai hallgatók, akik a nyáron néprajzi tanulmányokat folytattak, azzal az utasítással is járták a német községeket, hogy a hazai németiséget Gratz, Pintér László és az M. N. N. E. ellen hangolják, ami pl. Etyeken, Kurdon és egyebütt történt. Mikor a „Neues Sonntagsblatt“ egy ilyen német falukutató főiskolai hallgató özeimét leleplezte, az Münchenből helyreigazító nyilatkozatot küldött be, amelyben a leleplezésen egyet-mást kifogásolt, de egyben büszkén kijelentette: „Huber kanonok, König szerkesztő és Pintér László országgyűlési képviselő ismert németellenes és uszító egyházpolitikai cikkeivel kapcsolatban a gazdákkal közöltem, hogy Németországból a „Neues Sonntagsblatt“-ot kitiltották, hogy németbirodalmi részről csak a „Volksdeutsche Kameradschaft“-ot ismerik el mint arra hivatott képviselőit és harcosait a magyarországi németiségnek“. Nyilatkozatát azzal fejezte be, hogy hiába erőlködik az M. N. N. E. és a Neues Sonntagsblatt, mindketten máris elveszett pozíció megtartásáért küzdenek. A „Neues Sonntagsblatt“ a következő megjegyzést fűzte a fenti nyilatkozathoz: „Nehéz eldönteni, hogy min ütközzék meg az ember a fenti sorok olvasásánál: azon a szemtelenségen, amellyel Hemmel úr mint külföldi állampolgár a mi belügyeinkbe beleavatkozik, avagy pedig azon a neveltlenségen, amellyel mint a Kurdi helyicsoport

vendége azt az M. N. N. E. vezetősége ellen uszítja. Hasonlóan arról is gondoskodtak, hogy a Harmadik Birodalom különböző folyóiratait, mint pl. a „Schwarzes Korpst“, az „S. A-Mannt“, a „Stürmen“, a „Volksdeutsche“, és másokat százával küldjék az előre megjelölt, illetve megadott címekre a hazai sváb községekbe, hogy a hazai németiséget lelkileg is befogadóképessé tegyék azoknak az eszméknek a felvételére, amelyek ellen az M. N. N. E. mind politikai, mind pedig világnézeti, vallásos okokból küzd. Ennek a propagandának eredménye sokféle sajnálatraméltó tünetekben jelentkezik. Nem egy községben panaszkodnak, hogy egyesek a papság ellen hangolódtak, az egyháztól és a kereszténységtől a Harmadik Birodalom keresztényellenes folyóiratainak frazeológiáját ismétlik és szajkózzák és olyan gondolkodásmódot árulnak el, amely a hazai földben nem nőtt és a hazai légkörbe nem is illeszkedik bele. Különösen áll ez a németbolyi orvosra, dr. Faulstichra, akinek baranyamegyei hívei azzal tüntetnek világnézetük mellett, hogy vasárnap a templomot és az istentiszteletet elkerülik. A vázolt propagandát a hazai németiség körében szolgálja a „Volksdeutsche Kameradschaft“ sajtója, a „Deutscher Volksbote“, a „Volk und Heimat“, a „Neue Deutschungarische Heimatblätter“, valamint a „Volksdeutscher Kalender“. Ezekben a sajtótermékekben a legkülönbözőbb változatokban ismétlik meg az M. N. N. E. vezetősége elleni támadásaikat és ferdítéseiket és német nemzeti kötelességüknek tartják a Harmadik Birodalmat azok ellen a vádak ellen megvédeni, amelyek a Harmadik Birodalom kereszténységének visszaszorításáról és üldözéséről számolnak be. Cikkeket közölnek annak bizonyítására, hogy a Harmadik Birodalomban csak a „politizáló papokat“ büntetik meg; a katolicizmust, illetve a kereszténységet senki sem bántja. Vitatkoznak Kaas prelátussal, páter Muckermannal és más „politizáló papokkal“, mintha sajtójuknak az volna a feladata, hogy a Harmadik Birodalmat és a nemzeti szocializmust kivédje és annak ellenfeleit kioktassa. Aki azonban a sorok között is tud olvasni, csakhamar rájön arra, hogy a cikkek Berlin számára is íródnak. Berlin felé politikai alibiül szolgálnak ...

A HARC A KÉT FRONT KÖZÖTT ÁLL. Bár kimenetele elvben előre látható, praktikusán még egy irányban sem dőlt el. Gratz és Pintér László országgyűlési képviselők frontjának erőssége a törvényes alap, annak minden erkölcsi előnyével, míg a „Volksdeutsche Kameradschaft“ az ellenzék nagyhangú, ígéretekben bővelkedő helyzeti és lélektani előnyeivel rendelkezik. Gratz és Pintér képviselők erkölcsi előnyeik mellett bizonyos etikai szempontok miatt azonban nehezebben mozognak. Csendesíteniök kell híveiket, kitartásukra és belátásukra kell appellálniok, míg a „Volksdeutsche Kameradschaft“ a be nem váltott ígéretek tárja hívei elé, sérelmi politikát folytat és a szenvedélyeket kavargatja. Egyben maga mögött érzi a német kisebbségek szolidaritását, a Harmadik Birodalom erkölcsi, politikai és egyéb támogatását. Kétségtelen, hogy Gratz és Pintér László képviselő mögött a hazai németiség nagy többsége sorakozik fel, ugyancsak túlzás nélkül állítható, hogy a hazai németiség mélyen vallásos, hazafias és mikor törvény-

ben biztosított jogait követeli, akkor sem ragadtatja el magát megoldatlan lépésre. Ezzel szemben a „Volksdeutsche Kameradschaft” oldalán a fiatalság egyes aktívabb képviselői tevékenykednek, akik tudják mit akarnak, és akik a kisebbségi kérdésben nagy jártasságot tanúsítanak. Természetesen reagálnak a Harmadik Birodalom eseményeire, áhítattal hallgatják a rádiót és a modern propaganda és technika minden hajszálcsovén át fenntartják és ápolják a nagy németiséggel a szellemi és eszmei összeköttetést, amelyet sem megakasztani nem lehet, sem pedig — ha helyes szellemben történik — nem is tanácsos megakasztani.

Az idő — látszatra — a „Volksdeutsche Kameradschaft”-nak kedvez. Ezt a tényt Klein Antal országgyűlési képviselőnek a „Volksdeutsche Kameradschaft” jelöltjén aratott nagy győzelme sem gyengíti meg, hiszen a győzelem oroszlánrésze Klein személyének egyéni győzelme volt. A harcot a két front között az iskolakérdés végrehajtásának sikere vagy sikertelensége és a M. N. N. E. mozgási szabadságának biztosítása, vagy pedig korlátozása fogja eldönteni. A helyzet ma az, hogy az egyesület csak Baranya megyében örvend szabad mozgásnak és a szükséges szervezkedési lehetőségek; a baranyamegyei közigazgatás ugyanis már belátta, hogy a M. N. N. E. magyar szempontból is fontos kultúrpolitikai missziót teljesít. A többi megyében apró túsúrassal, tyúkszemrehágással, sőt néha rosszakaratú kákán-csomókereséssel bénítják meg tevékenységét, vagy pedig egészében is lehetetlenné teszik.

Semmivel sem jobb a helyzet az iskola terén. A Bethlen-féle iskolatörvény végrehajtása kezdeti sikerei után megállott. A hivatalos kimutatás szerint 1932-ben Magyarország német községeinek iskoláiban 46 iskolában az A-típus, 141-ben a B-típus és 265-ben pedig a C-típus szerint tanítottak, ami semmiképpen sem kielégítő eredmény, hisz e szerint a kimutatás szerint a hazai németiség gyermekeinek csak 33%-a részesül — úgy ahogy — az anyanyelven történő tanításban. Maga Bethlen is igen keserű hangon ír erről a Magyar Szemle 1933 júliusi számában, amikor arról panaszkodik, hogy sokan „csak a magyar glóbuszt nézik és látóképességük a magyar Alföld peremén túl nem terjed”. Majd pedig azt írja: „Különösen a vidéki magyar intelligenciának, a papok, tanítók, jegyzők, szolgabírák és a vármegyék vezetőinek egy része azzal vél hazafias kötelességet teljesíteni, ha befolyását nyíltan vagy burkoltan olyan irányban érvényesíti, hogy a német anyanyelvű gyermek népiskolai oktatásánál a német nyelv lehetőleg csekély mértékben érvényesüljön, vagy hogy a felolvasóestéken és más egyházi vagy kulturális összejöveteleken egyetlen német szó se hangozzék el.” Bár a Gömbös-féle iskolarendelet a kisebbségi iskolák tanítását leegyszerűsítette és időközben erre vonatkozóan a javuló belátásnak némi örvedetes tünetei is megfigyelhetők, lényegében ma is ugyanaz a rövidlátás szabotálja az 1935 karácsonyán kiadott iskolarendeletet, amely a Bethlen-féle törvényt is elgáncsolta.

A nép érzi, hogy igaza van. Igaza van a természetjog és a pozitív törvények alapján. Ismeri azonkívül a vonatkozó rendeleteket és törvényeket is. Látja és szinte érzékeli azt az ellentmondást, amely sokfelé

a törvény és a valóság között tátong. Hazafias érzéseiben gyanúsítják és pángermanizmussal vádolják, ha az országgyűlésen egyhangúlag megszavazott törvény és a magyar kormánytól kiadott rendelet végrehajtását szorgalmazza, ellenben hazafias érzelmenek tudják be, ha valaki a törvényt és a rendeletet sikeresen szabotálja. Ez az ellentmondás a törvény és a valóság között a népet mélységesen elkeseríti. Elkeseredett hangulatában könnyű dolga van annak (mint Baschéknak), aki érzéseire appellál és szenvedélyeit felkorbácsolja. Ez mindenesetre felelőtlen és lelkiismeretlen izgatás, de épp olyan megbocsáthatatlan rövidlátás azt hinni, hogy a nép legszentebb érzelmével és jogaival büntetlenül visszaélni lehessen. Ha a dolgok még egy-két évig úgy alakulnak, ahogy eddig alakultak, Gratz és Pintér képviselő könnyen Bleyer sorsára jutnak. Nem is szólva arról, hogy úgy ők, mint munkatársaik igaz ügyért, amely sokkal inkább magyar, mint német ügy, a külföldön jó hírnevüket és egyéni becsületüket kockáztatták, — harcuk eredménytelensége egyenlő Húsz és Basch győzelmével. Ezt jegyezzék meg maguknak azok az urak — hogy Bethlen gróf szavait idézzük: „papok, tanítók, jegyzők, szolgabírák“ —, akik tájékozatlanságukban ma is kötelességüknek tartják, hogy a Gömbös-féle iskola-rendeletet is elgáncsolják.

A kisebbségi kérdés lényegében etikai kérdés. Barátot és ellenséget egyaránt kötelez. Tehát általános érvényű és érvényessége, illetve kötelező ereje alól büntetlenül senki sem vonhatja ki magát. Betartása és követése az elvi jelentőségen túl a praktikus politikának és a szent önzésnek is előnyére válik. Áll ez a tétel elsősorban Magyarországra és a magyarságra is. A hazai németiség iskolakérdésének megoldásával ugyanis az országon belül a radikális jelszavak elől elveszük a levegőt és megkönnyítjük azok munkáját és harcát, akik az utódállamok magyar kisebbségeinek ügyén dolgoznak és fáradoznak. Épp ezért a hazai németiség problémájának a megoldása nemcsak német, hanem magyar érdekből is további halasztást nem tűr. Mindenki, akit illet, vegye tudomásul, hogy hamarosan üt a 12-ik óra.

KÖNIG ANTAL